

Socijalna misel

A stylized graphic element consisting of thick, black, expressive brushstrokes. It forms a shape reminiscent of a torch or a flame, with a central vertical stroke and several radiating, slightly curved strokes at the top and bottom, giving it a sense of movement and energy.

KATOLIČANSTVO V JUGOSLAVIJI
INDUSTRIJA V SLOVENIJI

L. IV. LJUBLJANA – GORICA ŠT. 3.

1925

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsak mesec. — Uredniki so: **Franc Terseglav, Andrej Gosar, Engelbert Besednjak.** — Upravištvu se nahaja v Ljubljani, **Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelk, Poljanski nasip št. 2.** — Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, **Via Carducci št. 2.** — **Cena:** Celoletno 40 Din, za Italijo 22 lir, ostalo inozemstvo 50 Din. **Odgovorni urednik je Andrej Gosar v Ljubljani.**

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

Najnujnejši problem katoličanov v Jugoslaviji (Cosmopolita) — Za naše medjusobno upoznavanje (Dalmata) — Kulturne naloge Jugoslovanstva (Josip Jeraj) — Stanje industrije v Sloveniji (Karel Potočnik) — Banke in naša industrija (Alojzij Tykac) — Knjige in revije

J. Neškudla, Ljubljana

Sv. Petra c. 25. Brzjavke: Neškudla, Ljubljana.



Tvornica cerkvenih paramentov, zastav in oprave.

Izdeluje oblačila za službe božje, mašne plašče, dalmatike, pluviale, cerkvene in društvene zastave, cerkveno perilo, kelihe, ciborije, monštrance, oltarske svečnike, svetiljke, lestence, kipe, jaslice, križeva pota, božje grobove itd. — ter se priporoča prečastiti duhovščini za nakup vseh v to stroko spadajočih predmetov. — Stara mašna oblačila se umetno in strokovnjaško popravljajo. — Cerkveno orodje se snažno pozlačuje in posrebuje. — Solidnost trdke jamčijo brezštevila zahvalna pisma in stodesetletni obstoj trdke. — Ceniki, proračuni in načrti se pošiljajo brezplačno.

Cosmopolita:

Najnujnejši problem katoličanov v Jugoslaviji.

Ko smo zadnjič pisali o nujni potrebi, da se stvari edinstvena katoliška fronta v Jugoslaviji, nismo mislili, da bodo tako hitro nastopila dejstva, ki v polni meri potrjujejo našo takrat postavljeno prognozo. Ko je g. Pavle Radić v narodni skupščini molil pred Pašićem svoj znani konfiteor, je smatral za potrebno, da podčrta tudi svoj antiklerikalizem, to je ono točko, glede na katero sta oba bloka v skupščini idejno menda najbolj edina, izvzemši seveda S. L. S. in samó S. L. S. (muslimani so v tem oziru, pod izvestnimi pogoji, indiferentni). Dejansko pa bi se mogla ta idejna skupnost pokazati ob razpravi o novih šolskih zakonih vlade, ki se utegnejo spričo maloštevilnosti političnega zastopstva katoličanov v skupščini tudi uzakoniti in to z uprav katastrofalnimi posledicami. Zakaj ti zakoni uničujejo do zadnje korenine avtonomijo staršev, ker postavljajo šolo popolnoma pod nadzorstvo države, boljše rečeno, birokracije, ji tudi izročajo ves verskomoralni poduk in poenačujejo ves poduk sploh v celi državi. Kdor količ kaj pomisli, kaj bi to v verskomešani, večnarodni in kulturno diferencirani državi, kakor je naša, pomenilo za katolištvo, da molčimo o drugem, ta nam bo pritrdil, da je ni bolj nevarne teze med nami, kakor je ona, ki meni, da katoličanom v Jugoslaviji ni treba enotnega samosvojega političnega zastopstva, ampak premlevajo rečenico o »samokulturni katoliški akciji«, ki naj bi objemala ljudi najrazličnejših političnih programov. Ti ljudje-teoretičarji namreč ne pomislijo, da ima vsaka stranka svoje kulturno čisto določeno, podedovano in vedno bolj trdno oblikujoče se obeležje, ki je nekaka nespremenljivka, tako da katoliki, kakor hitro vstopijo v tak strankarski organizem, podležejo kljub svojemu individualnemu katolištvu čisto nezavestno njegovemu kulturnemu toku in so tudi, če se mu skušajo upirati, brez moči, da ga zaobrnejo v drugo smer. (V Franciji n. pr. so skoraj vsi bojovníki za laicizem bili gojenci redovniških šol.) Sicer pa trdim čisto principijelno, da katoliški svetovni nazor terja tudi svoj določeni politiški in socialni državni zamisel, kakor vsaka vsebina terja nujno svojo formo. Drugo vprašanje je vprašanje, kako ima ta politiški ideal katolištva v vseh podrobnostih izgledati: dejstvo je, da tak ideal obstoja, da mora vsem zavednim katoličanom biti cilj stremljenja in da ga moramo sami izoblikovati s politiškim udejstvovanjem v svojem strankarskem organizmu in ga na podlagi politiških izkušenj popravljati in izpopolnjevati. Kajti gotov nam ne bo padel z nebes niti ga je mogoče dogmatiško v izdelani obliki definirati. On mora biti plod našega lastnega truda in vznikniti kot lastna linija iz našega religioznega nazora.

Druga napaka, ki jo v tem pogledu često delamo, je ta, da smo katoliki rajši v defenzivi, da se samó zagovarjamo, apologetiziramo in nasprotné argumente zavračamo, časih celó s prevelikimi koncesijami nasprotniku, ne upamo si pa dosledno v vseh pogledih tudi politično izvajati naše katoliške linije, in smo zadovoljni, če nam nasprotnik da premirje, meneč, da je že nastopil trajni mir. Na očitek, da je katolištvo — nasprotniki mu pravijo »klerikalizem« — protidržavno, se branimo včasih s tako nervoznostjo, kakor da bi natihem sami temu verjeli, časih pa skušamo svojo »državnost« tako zelo potencirati, da zapademo v isti poganski nacionalizem in imperializem kakor naš nasprotnik, meneč, da ga s tem razorožimo. Zmota! Nikoli ne bo takozvano svobodomiselstvo, dokler ostane, kakršno je danes, nehalo z očitkom, da smo anticivilen element, zakaj njihov državni zamisel je temeljno drugačen od katoliškega; na nas je, da z močjo svoje organizacije in pozitivnega kulturnega in političnega dela po pridobitvi širokih mas uresničujemo etapo za etapo svoje poglede na državo, kakor to delajo nemški, italijanski, belgijski, holandski katoličani, in da nikoli nobenih ne teoretičnih ne praktičnih koncesij v tem oziru ne delamo! Krščanska država je nekaj čisto drugega od liberalne; naše pojmovanje o narodu in narodih je čisto drugačno nego plemenska teorija liberalizma, ki iz lastne nacije (naj bo potem germanska ali romanska ali slovanska!) dela boga, eno stavlja nad drugo in borbo silnejše proti slabejši smatra za nujni zahtevek »napredka«, ki Indu ali Negru ne prizna enakopravnosti z belokožcem, Judu ne enakopravnosti z Arijcem; naš socialni nazor bistveno različen od onega, ki ali pozna samo pravice denarja ali pa skuša hoditi po srednji poti med stališčem izkoriščevalca in potrebami izkoriščanega. So stvari, kjer ni mogoča »zlata« sredina, ampak vodi k cilju ena sama pot. In katoliki, ki smo v toliki manjšini (ako gledamo na politično zavedne), moremo imponirati samo po svoji premočrtni doslednosti!

Tretja napaka, ki iz omenjenih sledi, je, če se zanašamo na koga ali kaj razen na nas same. Kar je v naši državi organizirano v takozvani demokratski stranki, nam je načeloma brez ostanka nasprotno, naj je pod Davidovićevo ali Pribičevićévo zastavo. To je liberalna meščanska inteligenca, naj bo usmerjena bolj na desno ali na levo. To so etatisti, naj so za najstrožjo centralizacijo ali pa za decentralizacijo v upravnem oziru: naše kulturno življenje hočejo tako eni kakor drugi zlit v en sam »interkonfesionalni«, »neutralni«, »laiški« kalup. Radičevci imajo drugačen državni zamisel, toda isto miselnost v verskem pogledu ali pa vsaj sorodno. Kar se tiče radikalov, so pač v enem oziru bolj konservativni, toda njihov zamisel o podlagah javnega življenja se z našim ne krije in to v vseh bistvenih ozirih. Radikali razumejo državo po pravoslavnem tipu, naj so potem osebno religiozno usmerjeni ali ne, ne poznajo neodvisne cerkve, ampak državo-cerkev, oni katoliškega zamisla zaenkrat sploh ne razumejo ne, kakor ga ne razumejo tudi ne Rusi ali Grki. To nerazumljivo je zanje »klerikalizem«, enako kakor prečanskim demokra-

tom, ki ga pa razumejo, a tem nestrpneje odklanjajo, čimbolj je njihov antikaticizem skrajna reakcija na prirojeni, priučeni in mučeči jih katolicizem. Delo za zbližanje cerkvá je pač najgloblja pot, da se v tem oziru razmere izpremenijo, toda miselnost, ki so jo ustvarjala stoletja, se more izpremeniti samó po stoletnem delu, ker ne gre tu samo za neke dogme, ampak veliko bolj za dva različna kulturna območja sploh, za dve divergentni razvojni črti, ki se le počasi moreta zopet zbliževati. Toda tudi nujno delo za zbližanje nas ne oprošča potrebe, da ne bi gradili dalje svojega političnega in družabnega zamisla na podlagi katolištva, z vsemi oziri seveda, ki jih narekuje ljubezen s ciljem bodočega edinstva. Kajti mi katoličani nismó nikaka konfesija, nikaka ločina, kakor se napačno predpostavlja, si ne lastimo javnopravno sicer nobenih pravic nad drugimi in mimo njih, toda smo nekaj svojevrstnega, smo predstavniki idealno univerzalne, to je katoliške Cerkve (z veliko začetnico), ad quam omnes oportet convenire ecclesias, in s to našo miselnostjo mora vsaka država računati, koje bistveni del smo. Mi moramo imeti svobodo, da se politično udejstvujemo popolnoma v smeri našega religioznega nazora, ki Cerkvi pripisuje najvažnejšo vlogo v javnem življenju in odklanja vsako misel na to, da bi bila zgolj subsidiarni oddelek države ali pa samó dobrodelna ustanova ali pa le bratovščina samó z namenom gojiti individualno nabožno življenje. In če drugi tega ne priznavajo, si moramo priznanje izbojevati, kakor so si ga tudi drugod katoličani v takozvanih paritetičnih državah. To je mogoče le po politični organizaciji moči, po demokratičnih metodah, po tem, da si izsilimo, oprti sami nase, oziroma na svojo strankarsko organizacijo, končno priznanje, da ima naš nazor o državi enako pravico, da se udejstvuje kakor liberalni, ki si danes lasti privilegij, da je edino pravi! To edino pravo stališče koristi tako nam kakor nasprotnikom. Nam, ker nas iz pasivnosti in komodnosti potisne v očiščujočo borbo, naprotnikom, ker jih bo končno prisililo do tiste širokoglednosti in tolerance, ki jo n. pr. danes izkazujejo napram katoliškemu problemu liberalni elementi v drugih kulturnih državah. (Glasilo demokratov v Nemčiji, n. pr. »Frankfurter Zeitung«, prinaša o katoliških prireditvah in tečajih časih še boljša poročila nego katoliški listi.) To so vse reči, ki sta jih povedala uže Mahnič in Krek, toda danes smo v naši državi prav v istem položaju, v katerem smo bili v 80. in 90. letih preteklega veka v tuji.

Mi se bomo v borbi za šolo v skupščini zastonj ozirali po zaveznikih, kakor so se in se še zastonj ozirajo francoski katoličani po zaveznikih proti levičarjem in socialistom v reakcionarni veleburžuaziji desnega krila, ki katoličane navadno le izrablja v svojo korist. Tudi mi si lahko trenutno pomagamo s kakšnimi političnimi kombinacijami, ki so pa le tvorbe vsakokratne oportunitete in odločivno borbo za naše kulturne ideale le odlagajo. Ta borba pa nam ne bo prihranjena! Izogniti se ji moremo katoličani le, če prenehamo res katoliško misliti in se udejstvovati, če bi se odrekli temu, kar svobodoumnštvo še v današnjih raz-

merah imenuje »klerikalizem«, pa je pravo in pristno katolištvo, če bi se pastirji posvetnjačili in sami odpovedali svoji neodvisnosti za ugodnosti, ki bi jih jim nujala država-cerkev, da bi ji služili za moralno žandarmerijo. To pa je v katolištvu nemogoče, to je absolutno izključeno! Izključeno v prid Cerkvi, v prid državi, v prid človeštvu, ki danes v času, ko je prav vse udinjano velikemu kapitalu, bolj kot kdaj potrebuje neodvisne velesile, ki služi samó duhovnim ciljem.

Mi smo, recimo odkrito, premalo katoliško zavedni, malodušni, in vidimo čestokrat katolištvo v stvareh, ki so čisto postranske ali pa v resnici nič katoliške. Zato se sami skoraj bojimo očitka »klerikalizma«. Čemu? Mi smo vsi sinovi Cerkve in duhovništvo je iz nas; laik enako lahko gradi na krščanski vsedržavi kakor duhovnik in duhovno vodstvo Cerkve je zaradi nas, v službi našega blagra. V civilnem življenju, kot člani države, smo popolnoma svobodni in odvisni le od svojega verskega in moralnega nazora pravitako, kakor vsakdo drugi; Cerkvi pa kot odrasčenci tudi svobodno pripadamo. Vsako vodstvo je samo pedagoškega pomena: končni namen vodstva, pa naj bo tudi cerkveno, je vedno le osamosvojitve dorastlega individua, ki se svobodno podreja skupnosti. Svojo skupnost in svojo »hierokracijo« imajo tudi nasprotniki. Mi bi se imeli bati le enega očitka: da smo kulturni in politični reakcionarci, da nam je namen nasilno slepo usužnenje uma in vesti v vseh ozirih človeškega udejstvovanja, zastoj na eni in isti stopnji političnega in socialnega ustrojstva družbe, podpiranje vladstva silnih in imovitih nad množico, ki opravlja ročno delo. Naš politiški in socialni zamisel mora biti čisto konkreten, se ne sme gibat samo v splošnih moralnih smernicah, nam mora biti bistveno enako važen kakor naš religiozni nazor, kakor nam je telo enako bistveno kakor duša. Ta zamisel ne more biti drugačen kakor demokratičen; on more in mora celó biti — odkrito izpovem — bolj demokratičen in bolj socialen nego katerikoli drugi, ker temelji na religiozni osnovi, to se pravi, ker mu prava religiozna usmerjenost in religiozna proniknjenost daje vso upravičbo! Ni tu prilike, da to izvedem na široko, vprašam le, da li ni katolištvo bolj poklicano negoli najbolj levičarska demokracija ali marksizem uresničevati ideal trajnega miru od vsakega jarma osvobojenih narodov sveta? Ali ni to program Kristov, Gregorjev, Inocencijev, Leonov, Benediktov, Pijev? In ali ni teokracija — tej pravijo namreč »klerikalizem« — najidealnejša ljudovlada, vlada v sporazumu z vladanimi, vlada socialne pravičnosti, politične ravnopravnosti in upravljanja javnih zadev pod vidikom najvišjih moralnih vrednot, ne pa zgolj časnih interesov, plemenske nadvlade, plutokracije, gole nadmoči?

Toliko na splošno. Aplicirano na naše razmere, se pravi to, da moramo stvoriti katoličani v Jugoslaviji eno demokratično politično fronto. Slovenci smo storili zadosti in nam je treba le požitve, premaganja epigonstva po novem tvornem delu, zlasti poglobitve katolištva po mladeži. Največ ostane storiti Hrvatom. Enotna politična fronta ne pomeni agre-

sivne politike: zaenkrat smo lahko zadovoljni, če se bomo mogli količkar uspešno braniti kulturnobojnih napadov. Naše pozitivno delo pa tudi ne bo pomenilo nobenega »separatizma«, »ekskluzivizma« ali podobno, marveč dograjevanje onega katoliškega ideala sožitja narodov in stanov v državi, ki stremlji po resničnem njihovem notranjem moralnem, v resnici človečanskem edinstvu. Dobrih naukov pa našim bratom ne mislimo deliti: da jim je nujno potreben katoliški politični dnevnik, da jim je potrebna politična in socialna revija bolj nego samo apologetične ali literarne, da jim je premagati gosposko miselnost in tako dalje; namen teh vrstic je opozoriti na kategorični imperativ sedanjega momenta: da se ves katoliški element v državi raliira, postavi na eno politično bazo in da se ta ljudska stranka razširi na celo državo in na vse narode brez izjeme v njej, iščoč sodelovanja tudi drugih konfesij, kolikor je to seveda mogoče v tako heterogeni državi kakor je naša. Katolištvo v bratih Hrvatih je tako bogat kulturni in historični in v najboljšem pomenu besede nacionalni fond — to sem začutil zlasti ob evharistiških shodih — da samo čaka rok, ki bi ga dvignili. Posebno ugoden pa je sedanji moment po tem, da je hrvatski seljak danes brez idejno trdnega, moralno preizkušenega vodstva in da ima danes velika večina našega parlamenta odločno socialno-reakcionarno obeležje, kar katoličane naravnost kliče k izpolnjevanju najvišje naloge, ki jo more katoliški javni delavec danes imeti: da zastopa izkoriščane, razdedinjene in zatirane! To so razmere, v katerih bi resnično idealni pokret užgal vsa srca, razočarana nad breznačelnostjo, omahljivostjo in pogreznenostjo v materializem, ki jih kroginkrog obdaja.

Dalmata:

Za naše medjusobno upoznavanje.

(K problemu obnove edinstvene katoliške akcije v državi.)

Slovenski i hrvatski predstavnici katoličkog pokreta u zadnjim broju cve revije iznijeli su programatične misli za uspostavu intimnijih odnošaja svih katolika u državi. Njihovo je pisanje bez dvojbe morao da pozdravi svaki iskreni pobornik katoličkog gibanja, ako je iole uzeo u obzir današnje stanje katolika u državi. Kratka pauza, koja je zadnjih godina nastupila upravo u ovom pitanju, znatno je proizrokovala, da je počeo jenjati onaj prvi žar i oduševljenje, koje je vladalo za života pok. Kreka. Kad se sada probija taj led šutnje i kad ima nade, da će se opet uspostaviti oni bratski dani Kreka i Rogulje, onda neće biti suvišno, da braću Slovence još bolje upoznamo sa svim važnijim činjenicama, koje bitno uplivaju na cijeli razvoj katoličkog pokreta u Hrvatskoj.

1. Saobraćajne prilike. Da koga zagrijemo za bilo koju stvar, treba da nam je dotičnik pristupačan. Radi toga znamo od koje je

koristi dobro razvijena željeznička mreža jednoj državi, ne samo za njezin promet i trgovinu, nego i za sve ono što zovemo kulturon. i prosvjetom. Mizerne su naše saobraćajne prilike u hrvatskim zemljama. 2—3 glavne pruge, koje se križaju oko Zagreba, nešto želj. veza u Bosni, to nam je sve. Nova lička željeznica imati će dosta upliva na Dalmaciju, ali se zato unutrašnjost Dalmacije neće ništa poboljšati. Trebalo bi nam osobito po Dalmaciji nekoliko manjih pruga i auto-vožnja. Dok svega toga još nema, naš javni kulturni radnik treba da kao misijonar obilazi naše krajeve »per pedes apostolorum«. Tako je prisiljen da prevali 10—20 km, da u obližnjoj okolici održi koje predavanje ili tečaj, pa da se tek sutradan vrati natrag kući. I dok se naš javni radnik bori s tim poteškoćama puta, on se redovito izlaže mnogim pogibeljima osobito za svoj fizik. Naše bi narodne vlade mnogo bolje učinile, kad bi uspostavile po državi dobre saobraćajne veze, mjesto što troše na milijone dinara za masne paušale javnim službenicima.

2. **Industrija i agrar.** Braća Slovenci su industrijalan narod. Da po njihovim gradovima i selima nije uspostavljena industrija, bili bi osuđeni na propadanje ili selidbu, kao dosta siromašan narod. Značajka je industrijalnog naroda skupnost i društvenost, jer su dnevno prisiljeni, da se sastaju u raznim tvornicama. Odatle onaj razumljiv smisao za organizaciju, disciplinu i društveni život. Nije tako kod nas. Naši su hrvatski krajevi 80% agrarni. Značajka je agrara raštrkanost, osebjnost i konservativnost. Imamo n. pr. sela u Lici i Dalmaciji, koja su raspršana u periferiji od 30—40 km² i to nije rijetkost. Zato se naš javni radnik nalazi na sto muka, da sakupi ljude u selu za koje predavanje ili tečaj. Ako tijekom vremena pođe za rukom osnovati kakovu organizaciju, često ugiue uprav radi udaljenosti i raštrkanosti pojedinih kuća po selu. Najprikladniji dani sastajanja po našim selima jesu blagdani, kad narod dolazi crkvi, ostali su dani u sedmici skoro isključeni. I s tom okolnosti treba računati u našem pokretu.

3. **Novčane prilike.** Industrijalan narod redovito sedmično poteže plaću. Radnik, općeci s pristašama jednog ili drugog socijalnog nazora, lako se oduševi za ideju, postane njezin pristaša, dolazi redovito na sastanke, a glavno, što redovito plaća društvenu članarinu i preplaćuje se na stranačko glasilo, koje već unaprijed plaća. Težak naprotiv, ako što proda od svog prihoda i to u stanovitoj sezoni, tek onda ima nešto novca; inače dobar dio godine ostane bez njega. I onaj neznatni dio novca što ga dobije, treba da ga potroši za stotinu kućnih potreba, pa mu u toj oskudici malo pada na um, da bi se preplatio na koje stranačko glasilo. Velika bi sreća bila, kad bi se od njega mogla izvući preplata za glasilo u naravskom prihodu, premda prihod nije najprikladnija manipulacija. Svakako su malo žrtve bolje i tako negoli bez svega.

4. **Prosvjetne prilike.** Skoro jedini vapaj svih naših javnih radnika zadnjih decenija bio je taj: dajte nam škole! Ako na propalu monarhiju za ništa drugo ne pada žig vječne sramote, a to stalno zato,

što našem seoskom narodu nije davala škole. Pogledajmo osobito Bosnu i Dalmaciju, pak ćemo se uvjeriti što je to nepismenost. N. pr. na 80.000 pučanstva benkovačkog sreza (u sj. Dalmaciji) imamo svega do 30 što osnovnih što pomoćnih (NB. jednorazrednih) škola. Austr. zakon predviđao je otvor nove škole za svakih 60 djece na selu; ali to i danas ostaje na papiru. Nije se zato čuditi našem težaku da je neuk i nepismen. Doista njega se i bez knjige može uvjeriti i oduševiti za prosvjetnu, gospodarsku i političku organizaciju, ali će to sve biti sagrađeno na labavim temeljima, jer mu fale glavni temelji — škola. Zato bi prva briga naših vlada morala biti: otvaranje osnovnih škola.

5. Vjerske prilike. Jedna od glavnih rezolucija euh. kongresa u Zagrebu 1923 bavi se uprav najvažnijim pitanjem našeg vjerskog života — pomanjkanjem sveć. podmlatka. Kako se može podizati narod vjerski i moralno i u njemu oživotvoriti kraljevstvo Božje na zemlji, kad nepregledne maše hrv. kat. naroda dnevno ostaju bez svojih svećenika? Evo malo statistike: prostana zagrebačka nadbiskupija broji 1.558.647 kat. duša sa 536 zaposlenih svećenika u pastorizaciji; tako na svakog svećenika otpada 2840 duša. (»Kat. List«, 1924, br. 38.) Nije bolje ni u drugim biskupijama. Tako od 80 svećenika jug. dijela zadar. nadbiskupije ima ih do 15 koji služe dvije i tri župe, koje su pred par godina bile popunjene, a do 20 svećenika, koji svake nedjelje biniraju. Ima dosta župa u senjskoj (Lika) i zadar. biskupiji, koje su raspršene od 20—30 km², a obilaze se redovito na nož radi neprohodnosti.

Uza sve to ipak je naš hrvatski težak religiozan. To je dokazao i euh. kongres. Priznajemo, da naš seljak nema mnogo smisla za organizirani vjerski život (bratovštine) radi gore spomenutih razloga, ali on ipak redovito vrši svoje kršćanske dužnosti. Jasno je, da je rat iskvario i naše selo. Ali svećenici na svojim sastancima sa zadovoljstvom mogu ustvrditi, da se je uži vjerski život uvelike makao osobito u onim krajevima, gdje su se obavile misije. S toga je vrlo neispravno iz partikularnih razloga negativno suditi o vjerskom životu u hr. zemljama (kao je u svoje vrijeme Socialna Misel bila napisala, da su »u Hrvatskoj ispovjednice bez ispovjednika, oltari bez pričesnika, crkve i u nedjelju prazne...« (Soc. Misel, III. l. 1924.) Činjenica dakle stoji, da kod nas ima vjerskog života i to u odgovarajućem obsegu težačkog naroda, za koji opet ne nijećemo, da nesmije biti bolji.

6. Upliv pravoslavlja. Sj. Dalmacija, Lika, Bosna kao i drugi hr. krajevi pomiješani su s pravoslavnim elementom. Uza sav plemenski antagonizam o ovim krajevima, uvelike se opaža upliv pravoslavnog mentaliteta na shvaćanje kršćansko-socijalnog života. Ne ćemo se ogrješiti o vjersku snošljivost, ako ustvrdimo, da je pravoslavni elemenat skroz konservativan i afaristički. Za nj kao da i ne postoji kršč. zapovjed o ljubavi prema bližnjemu. Tako misli, da mu je svak neprijatelj, da mu svak želi zlo i da ga svak »guli«. Ni u svom vjerskom životu nije on ništa bolji, a na svog svećenika gleda s velikim nepovjerenjem. Za ta-

kovim iskrivljenim socijalnim nazorima povlači se i naš kat. težak u tim krajevima te s afarističkog stanovišta promatra svaki i najmanji čin. »Što ćeš ti meni dati« to je mjerilo cijelog njihovog djelovanja i života. Takav je sa susjedom, svećenikom, učiteljem, sa svakim. On još nemože doći do spoznaje, da se netko može žrtvovati za javno dobro bez interesa — badave. I protiv tim kobnim predrasudama treba se boriti, jer je međusobno povjerenje prvi uvjet javnog rada.

7. **Političke prilike.** Agrarni narod po svojoj naravi naginje na osebnost i na provincijalizam. Tako je hrv. narod, pocjepan međusobno, podijeljen na razne provincijalne grupe, svaka s posebnim naziranjem i mentalitetom. Tako imamo: dalmatinski, bosanski, banovinski i sremski mentalitet, sve što rada neslogom i političkom disorijentacijom. Tako smo prije rata imali frankovce, starčevićance, narodnjake i koalicionaše. Iza sloma u nar. državi stupa na političko poprište i katolička stranka HPS sa svojim eminentno kulturno - socijalnim programom. Ali mase, koje nijesu bile potkovane prosvjetno i kulturno, napustiše HPS, a listom krenuše za demagogijom HRSS. Ipak moramo priznati, da hrv. narod nije još nikada bio na okupu kao danas. Ali je i to jedinstvo labavo, koje danas sutra može da opet okrene u protivnu smjer. Tako smo se osvjedočili, da će naše hrv. mase biti socijalno dotle prevrtljive i politički neorijentirane, dok god se duboko ne uvriježi kulturni momenat, kao jaki i bezuslovni temelj političke akcije.

Ovo su Scile i Karibde našeg hrv. kat. pokreta. Na prvi mah izgleda da su nepremostive. Nu ipak mlada hrv. katolička inteligencija orijaški brazdi tu tvrdu njivu već puna dva decenija i ne bez uspjeha.

Njima lebde pred očima riječi Roguljine, da se prvi stupovi moraju skršiti pod teškim teretom, kao što se i on mlad skršio — za Hrista. To je naš program.

Dr. Josip Jeraj:

Kulturne naloge Jugoslovanstva.

Novim državam, ki so nastale po prevratu, je rešiti celo vrsto vprašanj, ki so za nje življenskega pomena. Vsak dan bolj čutijo, da je življenje, ne samo za posameznika, temveč še bolj za velike zajednice, kakor so narod, država, težak in odgovornosti poln problem. Zato se povsod načenjajo kulturni, verski, socialni, politični problemi, odkrivajo se novi vidiki, popravljajo se zastareli nazori. Nihče ni tako neusmiljen kakor železni tok zgodovinskega razvoja. Najbolj priljubljene predsodke razbija življenje in njegov razvoj. Kdor ni kritičen v presojevanju svojega danega položaja, ki ga ustvarjajo ravno trenutno obstoječe razmere časa, prostora in usode, kdor ne računa z dejanskimi razmerami, delajoč si

iluzije v kulturnih, političnih in gospodarskih stvareh, prej ali slej trpi škodo in podleže sili razmer.

Nove razmere, novi časi, ki jih preživljamo z vsemi svojimi pomnoženimi verskimi, socialnimi in gospodarskimi stiskami, zahtevajo kakor od posameznikov tako še posebno od narodov in držav dela po globokih načrtih, ki odgovarjajo dejanskim razmeram.

Ni čuda, da si danes vsi narodi zaporedoma stavljajo vprašanja, kako naj orientirajo svoje kulturno - socialno udejstvovanje v bodočnosti. Italijani govorijo o latinski renesansi, o obnovi starega rimskega duha, ki je preveval ustvaritelje svetovnega rimskega imperija, Nemci o nemški renesansi. Po vrsti vstajajo med njimi misleci in kulturni delavci, ki izprašujejo narodu vest, da ga popeljejo na boljšo pot. Nekateri obožujejo antiko in mislijo, da je treba antične elemente poživiti, drugi zopet domač narod in se navdušujejo za poživitev nacionalizma, starega poganškega kulta, mitologije, povrnitev v narodovo prvotnost. Drugim zopet mrzi vse to, kar je preteklo, in iščejo pred vsem sedanjosti. Nekatere kulturne struje pri Angležih, Francozih in tudi pri Nemcih obožujejo moderni napredek, mislijo, da je vsa sreča narodova v naravoslovskih, tehničnih pridobitvah. Pozitivistično - naturalistična filozofija Comtejeva, Ostwaldova, pragmatizem Jamesa jim je ideal. Na vsej črti je tako veliko iskanje za novo kulturno orientacijo.

Težkoče jugoslovanskega problema.

Tudi mi Jugoslovani stojimo pred enakimi problemi, kakor gori našete države in narodi, samo s tem razločkom, da so pri nas kulturni, verski in narodni problemi še bolj napeti kakor drugod. Problem jugoslovanske države in kulture je namreč mnogo bolj težaven in kompliciran kakor katerikoli drugi problem, ki se z njim bavijo druge države. Prva težkoča je že v tem, da je treba tri narode, Slovence, Hrvate in Srbe, vzgajati za zajedno jugoslovansko kulturo, da imam s kulturnim problemom reševati tudi narodni problem. Druge težkoče so pa v tem, da je Jugoslavija čisto nova tvorba, kakor od včeraj, da so v njej drug poleg drugega nakopičeni čisto heterogeni kulturni elementi, ki pripadajo dvema različnima svetoma zapadne- in vzhodno-evropske kulture.

Specifična težkoča jugoslovanskega kulturnega problema je pomikanje enotne državne in narodne tradicije. Drugi narodi (Nemci, Italijani, Angleži itd.) imajo že staro državno in narodno tradicijo. Razmeroma mnogo lažje ustvarjajo nove načrte za svojo kulturno orientacijo, ker poznajo natančno svojo narodno samobitnost, morejo tudi že iz zgodovine razvideti, kaka kulturna smer jih najbolj pospešuje. Mi Jugoslovani pa moramo stopiti pri iskanju novih kulturnih smernic na več ali manj neizorano ledino. Saj ne vemo niti to, kaj je prav za prav naša samobitnost, slovenska, hrvatska in srbska, še manj moremo uganiti potem, kateri kulturni razvoj našemu značaju najbolj ugaia in mu je tudi najbolj potreben. To tudi dokazuje ves naš šestletni

politični in kulturni razvoj v novi državi. Vse, kar smo delali ta čas, ni bilo nič drugega kakor kolebanje med ekstremi, tipanje, iskanje in zaganjanje drug v drugega. Priznati si moramo, da smo si danes manj blizu, kakor smo si bili pred šestimi leti. Mogoče smo si tega sami najbolj krivi, ker si nismo napravili nobenega načrta za svoje kulturno udejstvovanje, ki bi odgovarjalo sedanjim potrebam treh bratskih jugoslovanskih narodov.

Jugoslovanstvo — sinteza treh narodnih kultur.

Ako hočemo napraviti uspešen načrt kulturnega udejstvovanja jugoslovanstva, moramo najprvo ugotoviti, kaj tvori temelj jugoslovanstva. Le če doženemo bitno podlago jugoslovanstva, nam bo mogoče staviti za bodočnost pravilne kulturne naloge.

Bitno podlago jugoslovanske kulture morajo tvoriti tri narodne kulture, in sicer slovenska, hrvatska in srbska. Jugoslovanstvo kot tako ne obstaja konkretno v drugi obliki kakor ravno v slovenski, hrvatski in srbski narodni kulturi. Če hočemo ugotoviti kulturne naloge jugoslovanstva, moramo najprvo ugotoviti bistvo sedanje slovenske, hrvatske in srbske kulture, da bomo vedeli, v kaki smeri je treba razvijati dosedanje kali že obstoječe narodne kulture.

Vsaka kultura raste organično, umetnega razvoja ni v življenju narodov. Narodi so kakor živi organizmi, ki se razvijajo in rastejo iz svojega bitnostnega počela, ki jim je dan od Stvarnika. Slavni španski teolog in filozof Suárez je rekel, da je vsak človek čisto posebni individuum, ki odgovarja čisto posebni božji ideji, ki jo je vanj položil Povzročitelj življenja. Prav se more razvijati le tedaj, ako se razvija v smislu te notranje ideje, ki jo nosi v sebi. Isto velja tudi o narodih. Vsak narod po svojem bistvu izraža neko posebno višjo idejo, neko posebno le njemu-lastno poslanstvo. Le takrat mora ustvarjati kulturne vrednote, ako se razvija tako, kakor mu njegovo notranje bistvo veli. Ako hočemo tu jugoslovanstvu staviti prave kulturne naloge, moramo pripustiti, da se ti trije narodi razvijajo organično v smislu svojega bistva.

Ne smemo konstruirati, staviti kakih idealnih načrtov, nabranih iz kulturne zgodovine, ali posnetih po kakih idealnih kulturnih programih, temveč moramo študirati to, kar je že tu, narodno bistvo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Prva in najvažnejša naša jugoslovanska dolžnost je, da se zavemo Slovence svojega slovenskega, Hrvati svojega hrvatskega in Srbi svojega srbskega narodnega bistva. Le na ta način bomo dobili pravilni pojem o naših jugoslovanskih kulturnih nalogah in ne bomo v nevarnosti, da si postavimo smernice, ki ne odgovarjajo bistvu jugoslovanstva.

Žal, da smo v tem oziru do sedaj še zelo malo storili. Slovenci, Hrvati in Srbi niti ne poznamo sami sebe. Zato tudi ni čuda, da ne pridemo do zdravega pojmovanja jugoslovanstva. Naša narodna bitnost

nam je še v veliki meri neodkrito polje, deloma po lastni krivdi, deloma vsled zgodovinskih razmer. Drugi narodi, n. pr. Italijani, Nemci in Francozi, so imeli dolgoletno samostojno kulturno in državno življenje, so se razvijali pod enotnimi kulturnimi vplivi v smislu svojega narodnega bistva. Jugoslovanom zgodovina ni bila tako ugodna. Slovani smo se po zelo kratki samostojnosti razvijali v univerzalni monarhiji rimsko-nemške države in pod nemškimi vplivi, Hrvati so bili dokaj samostojnejši, vendar so bili tudi pod tujimi vplivi, pod Turki in Madžari. nič bolje se tudi ni godilo Srbom. Svojo lastno državnost so izgubili, bili pod dolgotrajnimi bizantinskimi, turškimi vplivi, tako da so šele kako stoletje samostojni. Ni čuda, da ni pod takimi razmerami dozorela popolnoma naša narodna samobitnost in se pokazala v jasni luči. Vsega, kar smo v zgodovini zamudili, ne moremo popraviti. Veliko pa lahko popravimo s tem, da sedaj v krepkem kulturnem delu tembolj izrazimo lik svojega naroda. Zavedati se moramo, da imamo Slovenci, Hrvati in Srbi kljub neugodnemu zgodovinskemu razvoju v svojem narodnem življenju bogate vrednote, ki nam jasno kažejo vsebino naših narodnih individualnosti. Treba jih je le izluščiti iz ljudske zavesti, narodne, kulturne, gospodarske in verske zgodovine.

Zato ni naša naloga, da delamo slepo življenju odtujene načrte idealiziranega jugoslovanstva, temveč da prisluškujemo narodni duši, iz nje razbiramo glavne kulturne smernice za bodočnost. Nujno je v gotovem oziru romantično gibanje, ki se ugreza v preteklost narodov, da dá smernice za bodočnost, ustvarjajoč sintezo med preteklostjo in sedanjostjo.

Najnujnejša naša naloga je, da studiramo svojo zgodovino, kulturo, narodno blago, literaturo in umetnost, kaj so mislili naši pesniki, pisatelji, umetniki, kulturni delavci. Tako bomo konkretno dobili sliko kulturnega teženja slovenskega, hrvatskega in srbskega naroda. Na tem teženju in delu moramo graditi svojo bodočnost.

Ni se treba bati, da bo oživetvorenje slovenstva, hrvatstva in srbstva škodovalo enotnosti jugoslovanstva. V tem položaju, kakor smo danes, sploh jugoslovanstva ni brez izrazitega slovenstva, hrvatstva in srbstva. Saj jugoslovanstvo ne more biti ničesar drugega kakor sinteza slovenstva, hrvatstva in srbstva. Ako pa hočemo sintezo, moramo imeti najprej izrazite dele. Če hočeš imeti organično živo truplo, moraš imeti žive dele, ki tvorijo to telo.

Nekateri so mislili, da bodo jugoslovanstvu koristili s tem, da kakor mogoče hitro zatajijo v sebi vse to, kar je slovensko. Ti naivneži se niti ne zavedajo, da so ravno s tem največ škodovali jugoslovanstvu, ker so mu vzeli dragulj, ki je naša narodna slovenska kultura. Čemu pa so ustvarjali naši pesniki, umetniki, Prešeren, Gregorčič, Zupančič svoja dela, čemu imamo svojo kulturo Slovenci, ki smo na njo po pravici ponosni, kakor zato, da jo posredujemo svojim najožjim bratom Hrvatom in Srbom, da skupno z njihovo

kulturo tvori jugoslovansko kulturo? Kakor je vsak človek otrok družine, očeta in matere, tako je tudi otrok svojega naroda, ki je v njem zrastel, dobil od njega vzgojo, kulturo. Kakor ne moremo zanikati svojih rodnih staršev, tako tudi ne moremo zanikati svojega slovenstva. Zato moremo postati dobri Jugoslovani le na ta način, da postanemo najprej dobri Slovenci. Naša največja kulturna jugoslovanska naloga je zato, da delamo za slovenstvo, vsakemu Hrvatcu mora biti največja kulturna naloga, da dela za hrvatstvo, vsakemu Srbu največja jugoslovanska kulturna naloga, da dela za srbstvo.

Vrhovna smernica v vsem našem narodnem delu pa mora biti, da se slovenska, hrvatska in srbska kultura medsebojno vedno bolj približujejo, da se Slovenec uči od Hrvata in Srba, Hrvat in Srb od Slovenca. Jugoslovanstvo zato pomeni zblíževanje in medsebojno oplojevanje slovenske, hrvatske in srbske kulture. Vsak narod mora napredovati, se razvijati. Smernica našemu razvoju pa naj bo tako pojmovano jugoslovanstvo.

Jugoslovanstvo je v tem smislu več kakor slovenstvo, hrvatstvo in srbstvo. Zato je dolžnost vsakega Slovenca, Hrvata in Srba, da se podredi temu jugoslovanstvu, da se tako stopnjema približujemo drug drugemu, da bomo tako tudi kulturno počasi skupaj zraščali. Ako se bodo slovenska, hrvatska in srbska kultura na podlagi takega razvoja kdaj strnile v enoten jugoslovanski narod, to ni nujno, a tudi ne izključeno. To so skrivnosti prihodnjih časov, stoletij, ki jih bo še doživela jugoslovanska država. Naj bo učinek razvoja, kakršen hoče, nekaj je gotovo: slovenska, hrvatska in srbska kultura se bodo tekom stoletij toliko med seboj približale, da bo padel tisti kitajski zid, ki nas še danes v marsičem loči, da bo Slovenec brat po srcu in mislih Srbu in Hrvatcu, da bomo kakor eno. V tem oziru smo se do danes vsi zanašali preveč na mehanična sredstva, da bi skupaj zvarili državo. Jugoslovanstva ne morejo ustvariti mehanične metode, ker jugoslovanstvo pomeni duševne vrednote. Srce in dušo more vzbuditi le srce in duša. Treba bo politiko poriniti ob stran in poudariti medsebojno ljubezen in skupnost src. Zavedati se moramo, da politične poteze državnikov ustvarjajo države, kulture pa ne ustvarja samo smotreni razum, temveč tudi srce in ljubezen. Jugoslovanstvo ne sme biti samo državni pojem, biti mora kulturna vrednota, višja duševna in srčna skupnost slovenstva, hrvatstva in srbstva. Kultura je že samoposebi taka, da v prvi vrsti vsebuje srce, zato ne smemo pozabiti teh vrednot.

Ako bomo Slovenci, Hrvati in Srbi pretresali srce svojemu narodu, njegovo dušo in čuvstvovanje, bomo videli, da so vsi naši veliki narodni predstavniki v preteklosti in sedanjosti v svoji duši nosili ta višji jugoslovanski kulturni ideal. Ne bom jih tukaj našteval vseh, omenimo nekatere: Kopitar, Krek, Stroßmayer, Vuk Karadžić. Naša naloga je, da obnovimo med mladino jugoslovansko kulturno idejo. Mlada srca so tista njiva, ki bo v njih najbolj raslo seme nove kulture. To gibanje mora za-

jeti vse Slovence, Hrvate in Srbe. Vsakdo mora sam iz sebe, iz svoje narodne kulture in preteklosti organično iskati in ustvarjati smeri, ki vedejo v jugoslovansko kulturno edinstvo. To bo potem novo veliko jugoslovansko gibanje, širokosrčno, ljubeznipolno, ustvarjajoče in med seboj zbližujoče.

(Dalje.)

Karel Potočnik:

Stanje industrije v Sloveniji.

Preden bi razpravljaj o tekočih vprašanih industrije v Sloveniji — kajti dosedaj industrija v Sloveniji še ni v popolnem smislu besede slovenska industrija —, bom poskušal podati v ilustracijo nekaj še neobjavljenih podatkov.

Kakšno mesto zavzema industrija v slovenskem gospodarstvu in koliko stopnjo industrializacije smo že dosegli, naj ilustriram po sledečih treh točkah.

1. Koliko prebivalstva Slovenije je zaposlenega v industriji in obrti?

Leta 1921. se je vršilo v vsej državi štetje prebivalstva; toda po dosedaj objavljenih in napovedanih podatkih ni pričakovati, da bomo dobili statistiko prebivalstva, izdelano na vprašanje: s čim se peča prebivalstvo?

Po raznih cenitvah bi variiral odstotni delež prebivalstva Slovenije, zaposlenega v obrti in industriji, med 20 in 24%.

Kako so se razdelili pridobitniki po drugih najvažnejših državah, kažejo podatki iz »Jahrbuch für Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung«, 1923—1924.

- | | |
|-----------------------------------|--|
| 1. Belgija (1910) 50.7%. | 10. Švedska (1910) 25.7%. |
| 2. Škotska (1911) 49.3%. | 11. Danska (1911) 25%. |
| 3. Anglija in Wales (1911) 46.9%. | 12. Avstrija (1910) 24.2%, (1920) 33.2%. |
| 4. Švica (1910) 46.2%. | 13. Italija (1900) 24.4%. |
| 5. Nemčija (1907) 40.0%. | 14. Norveška (1910) 19.8%. |
| 6. Francija (1911) 35.7%. | 15. Rusija (1897) 17.8%. |
| 7. Holandija (1909) 34.6%. | 16. Ogrska s Hrvatsko (1910) 16.2%. |
| 8. Unija (1910) 31.3%. | 17. Španija (1910) 14.6%. |
| 9. Slovenija (1924) 30%. | |

Kar se tiče zaposlenosti prebivalstva, so tipi sledeči: industrijske države (1—5), agrarno-industrijske države (6—8), agrarne države z močno industrijo (9—14) in poljedelske države (15—17). Slovenija spada torej med poljedelsko-živinorejske dežele z razvito industrijo.

Tu bi bilo na mestu primerjanje z ostalimi pokrajinami naše države, kar pa je radi neurejenosti statistike pri nas, žal, nemogoče podati. Mogočih je le par splošnih ugotovitev.

Industrializacija ostalih pokrajin naše države je vsekakor v povojnih inflacijskih letih zelo napredovala.

Absolutno število delavstva, zaposlenega n. pr. v industriji Hrvatske in Slavonije, je večje kakor število industrijskega delavstva Slovenije, toda upoštevati je treba, da ima Slovenija nekaj nad milijon prebivalcev, Hrvatska s Slavonijo pa približno dvainpolkrat več.

Relativno (z ozirom na število prebivalstva) ima Slovenija najbolj razvito industrijo v Jugoslaviji.

Najbližji tip našemu gospodarstvu je avstrijska republika.

2. Koliko porabi Slovenija letno premoga?

O industrializaciji kake dežele nam daje najjasnejšo sliko (poleg porabe petroleja in izrabljanja vodnih sil) višina porabe premoga, izračunana na enega prebivalca. Ker bom pozneje navedel podatke o elektrifikaciji in ker za naše razmere ne prihaja v poštev petrolej kot pogonska moč, naj navedem tu cenitev porabe premoga v Sloveniji, ki odpade povprečno na prebivalca.

Skupno z uvoženim inozemskim premogom je Slovenija (po približni cenitvi) v letih 1923. do 1924. porabila povprečno 1.350.000 ton premoga, iz česar bi sledila povprečna uporaba 1280 kg.

Po podatkih inž. A. H. Goldreicha v knjigi Die Kohlenversorgung Europas, Dunaj 1918, je bila v glavnih državah poraba premoga l. 1913. na prebivalca sledeča:

Anglija	4010 kg.	Norveška	990 „
Nemčija	3850 „	Švedska	960 „
Belgija	3550 „	Švica	870 „
* Francija	1590 „	Španija	360 „
Holandija	1390 „	Italija	350 „
Slovenija	1280 „	Rusija	310 „
Danska	1210 „	Unija	5100 „
Avstro-Ogrska	1170 „	Japonska	230 „

Po drugih cenitvah bi pa znašala poraba premoga v Sloveniji letno samo 1000 kg povprečno na prebivalca.

Na podlagi teh števil bi prišla Slovenija v vrsto takozvanih držav z ravnotežjem med industrijsko in agrarno produkcijo.

3. Koliko je napredovala elektrifikacija v Sloveniji?

Po podatkih gen. dir. vod imamo v Sloveniji nekaj nad 320.000 HP izrabljive vodne energije (inž. D. Gustinčič pa ceni izrabljivo energijo na 600.000 HP). Od te je že izkoriščenih 72.000 HP.

V primerjanje podajam naslednje tabele o vodnih silah na zemlji l. 1920. iz revije Wirtschaft und Statistik št. 10 iz l. 1922., ki jo izdaja nemški državni statistični urad. Podatki za Slovenijo so izračunani na podlagi zgoraj navedenih števil. (Gl. Trgovski list št. 76 z dne 1. jul. 1924.)

Izrabljiva energija v 1000 HP: Unija 28.000, Kanada 20.000, Norveška 5500, Francija 4700, Švedska 4500, Švica 4000, Španija 4000, Italija 3800, Avstrija 3000 itd.

Koliko odstotkov celokupne razpoložljive energije je že izrabljenih?

Nemčija	43·4%	Švica	21·5%
Anglija	35·9%	Japonska	16·7%
Unija	33·0%	Španija	15·0%
Italija	30·3%	Kanada	13·8%
Francija	29·8%	Finska	12·3%
Švedska	26·7%	Avstrija	6·8%
Norveška	24·6%	Rusija	5·0%
Slovenija	22·3%	Jugoslavija	4·8%

Kakor je iz teh tabel razvidno, je odstotni delež Slovenije med deleži držav, kjer je elektrifikacija že najbolj razvita, in prekaša Slovenija v tem oziru celo odstotni delež Švice (za 0·8).

a) Koliko HP je že izkoriščanih na 1 km²?

Tudi tu kažejo številke za Slovenijo izredno dobre rezultate.

Švica	20·8	Francija	2·5
Slovenija	4·5	Nemčija	1·3
Norveška	4·4	Španija	1·2
Italija	3·7	Unija	1·2
Švedska	2·9	Finska	0·6
Japonska	2·6	Anglija	0·6
Avstrija	2·6		

b) Koliko HP je že izkoriščanih na 100 prebivalcev?

Norveška	51·3	Francija	3·6
Kanada	31·4	Avstrija	3·3
Švica	22·1	Italija	3·0
Švedska	20·3	Španija	2·9
Unija	8·8	Mehika	2·8
Slovenija	6·8	Japonska	1·8
Finska	5·6		

Iz teh števil je razvidno, da je elektrifikacija Slovenije znatno napredovala. Mimogrede bodi povedano, da z ustanavljanjem električnih zadrug prodira elektrifikacija vedno bolj v širše plasti naroda.

Posebno bi bilo umestno opozarjati na koristi, ki jih ima od elektrifikacije poljedelstvo. Obenem je že zadnji čas, da se začne z elektrifikacijo železnic, za kar nam nudi bližnja Avstrija s svojim vztrajnim delom na polju elektrifikacije sploh najlepši primer.

O tekočih problemih in o potrebah industrije in sploh gospodarstva je težko razpravljati, posebno pa onemu, ki ni sam osebno udeležen pri delovanju v industriji, oz. sploh pri gospodarstvu. Vendar bom poizkušal podati trenutno sliko stanja industrije in vzrokov kriznega razpoloženja v njej.

Pri razpravljanju o vzrokih stagnacije v naši industriji, ki pa tudi ni splošna in slikajo naši industriji položaj celotne industrije kot zelo težak, se je treba predvsem ozirati na fluktuacijo tečaja dinarja. Znano je, da je dinar, sumarno vzeto, nazadoval do meseca januarja 1923, od tedaj pa datira dviganje dinarja v etapah; ta dvig je dosegel višek v mesecu januarju letos.

V letih 1919—1922 je bil položaj industrije razmeroma dober. Kriza, ki se je pojavila na svetovnih tržiščih v letu 1920. in 1921., se pri nas ravno radi padajočega tečaja dinarja ni razvila. V tej dobi je industrija-lizacija Slovenije hitro napredovala in se razširjala. Bila je doba, ko je bilo treba izpolniti vrzel, ki je nastala zaradi povojnih razmer. Lakota po blagu je ustvarjala nove industrije, razširjanje obratovanja že obstoječih industrij, uvoz pa je bil radi vedno padajočega tečaja dinarja paraliziran. S tem je označena inflacijska doba — doba ustanavljanja novih industrij po vsej državi, razmaha gospodarstva sploh. Toda že v letu 1922. so se začeli pojavljati prvi znaki; ko je v jesenskih mesecih tega leta nastopil znani umetni dvig dinarja, sta takoj začela naraščati uvoz in konkurenca tuje industrije na naših tržiščih.

Še bolj pa se je to občutilo v letih 1923. in 1924. Le malo novih industrij se je pojavilo v Sloveniji in tudi za že obstoječa podjetja se je začela slabša doba. Minula pa je tudi na svetovnih tržiščih, ko so kupci iskali blaga. Prvotna povojna lakota po blagu je bila kolikortoliko pomirjena in nastopili so časi, ko so morali producenti začeti gledati na to, da spravijo svoje produkte v denar in privabijo kupce, ki so že začeli postajati izbirčni in niso bili prisiljeni kupovati nekaterih produktov po vsaki ceni.

* * *

Pri vsakem dvigu dinarja v treh letih (1923, 1924 in 1925) je postajala konkurenca tuje industrije močnejša in v letu 1924 so že nastopili časi, ko je v nekaterih panogah bil uvoz za trgovino rentabilnejši kakor pa kupovanje domačih produktov. Zlasti pa se je to videlo v letu 1924. In pri prihodnjem dvigu dinarja, katerega je ob sedanjí finančni politiki pričakovati, se bo zopet povečalo število panog v industriji, v katerih bodo isti produkti kljub carinski zaščiti postali dražji kakor oni, ki se bodo uvažali. Tako bo kriza, ki je sedaj radi narastka dinarja posebno občutna samo v nekaterih panogah, zavzela večji razmah in dosegla še nove panoge. Iz tega postaja razumljivo, da se bori n. pr. železarska industrija za povečanje carinske zaščite. Težak je položaj radi tuje konkurence tudi v usnjarski in čevljarski industriji, ki reducira svoje obratovanje in veča brezposelnost.

Da je industrijalizacija Slovenije v povojnih letih mogla zavzeti dovolj razmaha, je pripisovati tudi dejstvu, da se je razpečevalni trg za industrijo Slovenije razširil. Pred vojno je bila v Sloveniji samo taka industrija, ki je mogla prospevati v 52 milijonski Avstro-Ogrski. Ta podjetja so bila dovolj močna in fundirana, da so zdržala konkurenco indu-

strijalnih kronovin bivše Avstro-Ogrske. Po vojni pa je postala za industrijo Slovenije razpečevalni trg vsa Jugoslavija, agrarna država. Razpečevalni trg industrije Slovenije je bil dovolj velik, da je dajal hrane industriji v naših krajih.

Kakor rečeno, politika dviganja dinarja ni bila uspešna za našo industrijo kakor tudi sploh ne za celokupno naše gospodarstvo.

Na drugi strani pa je industrija Slovenije, ki je delala predvsem za eksport v inozemstvo. Dokler je padal dinar, je izvoz cvetel. Kakor hitro pa se je začel dvigati, so postajali naši eksportni produkti za svetovni trg dražji in posledica tega je bila, da je radi vednega naraščanja dinarja cena naših eksportnih produktov postala za svetovno pariteto previsoka in da je bila s tem konkurenčna možnost naše industrije na svetovnih tržiščih minimalna ali pa sploh nemogoča. To velja v prvi vrsti za lesno industrijo, kajti na padanje cen produktov eksportne industrije je bilo nemogoče misliti, ker ni istočasno z dvigom dinarja nastopilo tudi znižanje cen blaga, ki ga konsumira delavstvo, in radi tega ni mogoče bilo priti do znižanja delavskih plač, na kar v prvi vrsti računa naša industrija. Poleg tega je bil odločujoč še en moment. Ravno lani in letos je nastopilo na svetovnih tržiščih občutno povišanje cen žitu, ki ne igra pri zgoraj omenjeni stvari ravno najmanjše vloge, ako že nočemo reči, da je izredno važno. S tem so bile nade industrijcev na pomembno znižanje plač pokopane, ker tega niso mogli storiti iz gospodarskih momentov.

Kakor rečeno, bo z novim narastkom dinarja nastopila še večja kriza v industriji. Edino pametna politika — mogoče bi bila industrija sama rajši za nadaljevanje inflacije, proti kateri se sicer teoretično obrača, praktično pa jo zahteva — bi bila politika stabilizacije dinarja, kar nam dokazujejo tozadevni primeri v drugih evropskih državah.

* * *

Pogled na tečaje delnic industrijskih in drugih podjetij kaže, kako malo zanimanja vlada pri širši publiki zanje. Vsakdo rajši naloži denar v bankah, ki mu nudijo brez skrbi dobro obrestno mero, ne vlagaja pa denarja v industrijska podjetja. Zato je danes težko dobiti dovolj vpi-sovalcev delnic, ker se vsakemu zdi bolj ugodno, da naloži denar v banko po ugodni obrestni meri, ne pa da ga vlagaja v delnice, katerih dividenda je v primeri z obrestno mero vlog splošno majhna izvzemši podjetja z visoko dividendo, ki pa je tudi tu le bolj nominalna. Kajti uvaževati je treba, da visoke dividende izplačujejo sedaj le stari zavodi, katerih kapital je bil vplačan v predvojni valuti.

Mlada industrijska podjetja ubija visoka obrestna mera, ki je normalno v Sloveniji 24 odstotkov. Kje je potem čisti dobiček, če gredo samo obresti za kapital (investicijski in obratni) v stotisoče in milijone dinarjev! Visoka obrestna mera je smrt za našo industrijo, posebno za ono iz povojnih časov, ki dela izključno s tujim kapitalom.

Zato se n. pr. v sosedni Avstriji vodi energična akcija za znižanje bančnih kondicij, in čudno je le, da tudi iz naših gospodarskih krogov ne prihajajo češče glasovi, ki bi to zahtevali. Tu prednjači Narodna banka, ki bo najbrže mogla dovesti svojo akcijo za znižanje obrestne mere na 12 oz. 18 odstotkov.

Izredno mnogo pritožb se čuje iz industrijskih krogov na davčno politiko države, ki z ogromnimi davčnimi bremenmi onemogočuje razmah industrije. Tako znaša davčna obremenitev podjetij, obvezanih za javno polaganje računov, v Sloveniji in Dalmaciji povprečno 34 odstotkov, medtem ko je v ostalih pokrajinah države ta odstotni delež znatno manjši. Vse stroške je treba pri kalkulaciji upoštevati in vse to se izraža v cenah izgotovljenih fabrikatov. Zadolžitev industrije, ki je v povojnih letih radi inflacije padla na minimum, se je zopet začela, kakor tudi pri drugih stanovih, v še večji meri. Takse, davek na poslovni promet (od katerega vplačuje Slovenija četrtno vsote, ki jo plača vsa država!), preračunavanje dohodka v dinarjih na krone in zato odmerjanje davkov v štirikratni stopnji, vse to ne povečuje konkurenčne zmožnosti naše industrije v primeri z drugimi pokrajinami.

Tu bi bilo na mestu omeniti, da država dolguje raznim podjetjem za razne dobave milijonske vsote, kar pri sedanjih kreditnih razmerah pomeni mnogo več, kakor izgleda na prvi pogled, in ni nobenih nad, da bodo vsi ti državni dolgovi v kratkem poplačani. Kako vse to »pospešuje« industrijsko delavnost, je jasno.

Glavni razlogi za stagnacijo, oz. krizo v naši industriji so torej sledeči: dviganje dinarja, visoka obrestna mera, visoki davki, da ne rečem previsoki, in pa neplačevanje dolgov od strani države.

So še tudi manjši razlogi, ki pa pri splošni kalkulaciji ne prihajajo toliko v poštev. Tako n. pr. je tehnična organizacija dela v naši industriji pomanjkljiva itd.

. . .

Umestno je tudi opozoriti naše industrijce, da rešitev krize naše industrije ne leži v znižanju delavskih plač oz. odpusčanju delavcev. Ne zavedajo se namreč, da pomeni to z narodno-gospodarskega stališča samo širjenje krize, kar odseva v znižani kupovni moči delavstva in povzroča širjenje stagnacije tudi v ostalih panogah gospodarstva ter se potem prenese nazaj na dotično panogo. Kar se tiče socialnih bremen industrije, vlada tudi tu pri nas čisto nazadnjaško stališče. Zakaj morejo industrije v drugih državah izhajati kljub večjim bremenom, n. pr. za zavarovanje delavcev. Res je, da bi bili stroški za socialna bremena lahko manjši, to pa leži v organizaciji teh dajatev in dotičnih državnih institucij. Treba se je pač sprijazniti z delavskimi pridobitvami v povojni revolucijski dobi.

Vendar pa moramo oceniti trenutno položaj industrije Slovenije s tem, da se nahaja v krizi, ozir. stagnaciji. Če se prilike na denarnem, valutnem in davčnem polju ne izpremene, za kar pa ni izgledov, pač pa je

v smislu finančne politike g. M. Stojadinovića pričakovati nadaljnjega naraščanja dinarja, se bo kriza v raznih panogah naše industrije le še poostрила. Tako gremo še slabšim časom naproti.

Povečevanje brezposelnosti, pritisk za znižanje plač in pa prozorni nameni, da se podaljša delovni čas, se kaže tudi v političnem oziru. Koncentracijsko gibanje v delavski politiki in tendence za federacijo strokovnih organizacij pa kažejo, da se tudi delavstvo zaveda, da so prišli težki časi, v katerih bo mogoče le z združenimi silami odbiti napade velekapitala.

Alojzij Tykač, bančni ravnatelj.

Banke in naša industrija.

Poleg surovin, tehničnih potrebščin itd. igra veliko vlogo v gospodarstvu denar, v obliki glavnice ali kredita. Industrija, eden glavnih stebrov modernega gospodarstva, temelji na istih načelih; tudi ona potrebuje za svoj obstoj predvsem denarnih sredstev. Le-ta dobiva iz svoje lastne osnovne glavnice (delniška glavnica, združna glavnica, vloge družabnikov oziroma privatna glavnica posameznika); pri veliki večini industrijskih podjetij pa ta glavnica ne zadostuje in podjetja so zato primorana, da dopolnijo svojo denarno potrebo iz raznih kreditnih virov. Kot glavno načelo velja, da morajo biti trajne investicije (poslopja, stroji) plačane oziroma krite z lastno glavnico, in da služi tuji denar, to je kredit, predvsem za obratne potrebe, za nabavo surovin, za plačilo zaloge gotovega oziroma na pol izdelanega blaga, za kritje poslovnih dolžnikov itd.

Kreditni viri industrije so različni in jih narekuje stremljenje uprav podjetij, da dobijo kredit stalno, kar najceneje in sploh ob najugodnejših pogojih. Večina industrij obratuje sezonsko, to je, da ima le en del svojega obrata več ali manj polno zaposlenega, dočim je ostale mesece obrat vsako leto več ali manj skrčen. Iz tega sledi, da tudi njena kreditna potreba variira, in to včasih v prav veliki meri. En del kredita pa je na vsak način potreben industriji vseh dvanajst mesecev, in dobro vodene industrije skrbе za to, da je vsaj ta del celotne kreditne potrebe podjetju stalno na razpolago in ob izredno ugodnih pogojih. V to svrho služijo industriji hipotekarni krediti, krediti proti obligacijam itd. Ostale kreditne potrebe, ki so podvržene večjemu ali manjšemu valovanju, pa skuša industrija dobiti od svojih denarnih zvez, v obliki tekočih, odprti, meničnih in drugih kreditov. Denarni zavodi, ki pridejo za take transakcije v poštev, so predvsem banke.

Radi lažjega razumevanja smo smatrali za potrebno, da orišemo v kratkem splošno zvezo med industrijo in bankami, v naslednjem pa se hočemo baviti specielno z vprašanjem odnošajev industrije do bančnih zavodov v Sloveniji.

Industrija v Sloveniji je najbolj razvita v vsej državi in velik del njenega prebivalstva tvorijo ljudske mase, zaposlene v številnih večjih in manjših industrijskih obratih. Ta položaj so ustvarile deloma naravne prilike, n. pr. bogastvo na premogu in drugih rudninah, vodne sile, gozdovi itd., deloma pa so pripomogle k temu sosedne, industrialno dobro razvite pokrajine drugih držav (Nemška Avstrija, Nemčija, Italija), ter končno tudi v mnogih slučajih gospodarska politika prejšnje avstrijske vlade. Velika večina te industrije je bila do prevrata v rokah inozemcev in je tvorila skoro brez izjeme le del celotnih industrijskih organizacij, ki jim je bil sedež na Dunaju. V Sloveniji so bile samo tovarne kot produkcijsko obratovališče, na Dunaju, v Gradcu in drugod so pa bila komercialna vodstva in uprave, kar je imelo za posledico, da se je glavni dobiček stekal predvsem v inozemstvo, in nadalje, da so bile te industrije odvisne predvsem od dunajskih, graških in tržaških denarnih zavodov. Le pičlo število industrij je imelo svoje zveze z domačimi bankami, oziroma z domačim denarstvom.

Po prevratu 1918 se je tudi v tem oziru mnogo spremenilo. Industrija se je »nacionalizirala«, to je, njeno težišče se je preneslo v večji ali manjši meri v Slovenijo in nove razmere so jo prisilile k temu, da se je obrnila na denarne zavode v Sloveniji. Vrhutega se je ustanovilo večje število novih industrij z domačim, inozemskim oziroma mešanim kapitalom, ki so morale iskati opore v prvi vrsti pri domačih bankah. To stanje se do danes bistveno ni spremenilo in ugotavljamo torej tudi tokrat, da je velika večina industrije v Sloveniji odvisna, ali — kakor se sedaj običajno izražamo — »kontrolirana« od domačih denarnih zavodov. Dočim se vrši taka kontrola v inozemstvu običajno ne samo glede finančne strani, temveč tudi v tehničnem oziru, se omejujejo naše banke radi pomanjkanja strokovnih moči večinoma le na prvo kontrolo, ki jim služi predvsem v zavarovanje njihovega kredita. Pri mnogih industrijah so sicer udeležene naše banke tudi pri glavnici, ali največji del njihovega sodelovanja tvorijo krediti. V zadnjih letih se čujejo številne pritožbe industrij zoper denarne zavode, in sicer zlasti radi previsokih obresti. — Reševanje obrestnega vprašanja sicer ne spada v okvir tega članka, ali toliko moramo pač pripomniti, da so ustvarile te previsoke obresti v prvi vrsti zahteve vlagateljev in nadalje pomanjkanje kreditne organizacije v naši državi. V veliki večini slučajev je bilo bolj važno vprašanje kapitala, to je, ali primanjkuje industriji osnovne glavnice, dočim je bilo vprašanje obresti podrejene važnosti. Eno je gotovo, naša industrija je mlada, nima še dovolj tradicij v svojem poslovanju, pogreša zaščite svoje produkcije od strani merodajnih faktorjev, se mora boriti s težavami glede osebja itd. Tem bremenom se pridruži še visoka obrestna mera za kredite in tako nastane za mnogo industrij popolnoma nevzdržna situacija.

Naša industrija pogreša tudi v Sloveniji denarnih zavodov, ki bi ji dovoljevali stalne cenene, predvsem hipotekarne kre-

dite. Obstoječe banke takih kreditov ne morejo dovoljevati, ker bi to pomenjalo imobiliziranje njihovih sredstev; hranilnice, zadruga itd. pa zopet po svojih pravilih ne smejo dovoljevati hipotekarnih posojil na industrijske objekte. V tem oziru manjka torej ne samo v Sloveniji, temveč v vsej naši državi zavoda, ki bi zadostil tej nujni potrebi industrije in dovoljeval kredite proti hipotekam, obligacijam itd. Ali tudi glede rednega kredita, ki ga potrebuje industrija od svojih denarnih zvez za svoje obrate, četudi le na kratek čas, prehodno, je poskrbljeno pri nas le deloma.

Denarno potrebo naše industrije v Sloveniji cenimo tačas najmanj na 500 do 800 milijonov dinarjev, kar je spričo okolnosti, da razpolagamo le z omejenim številom močnih denarnih zavodov, ogromna obremenitev. Od vseh strani toliko priporočani dotok cenejšega inozemskega kapitala je torej le najtopleje pozdraviti in njegovo udejstvovanje omogočiti na ta način, da se mu priznajo gotove, predvsem kontrolne pravice. Konjunktura prvih povojnih let je že zdavnaj minula, oziroma, točneje izraženo, tudi takrat ni eksistirala. Pri veliko industrijah izkazovani bilančni dobiček onih let je bil le posledica devalvacije valute. K temu je še prišla okolnost, da so bile v letih 1918. in 1919. zveze z inozemstvom skoro popolnoma pretrgane in uvoz blaga skoro izključen. Domače zaloge so bile izčrpane, denarja je bilo v izobilju na razpolago, njega devalvacija pa je povzročila znano geslo »Proč od denarja«, in se je skušalo investirati kar največ mogoče v blago, objekte, vrednostne papirje itd. Te razmere so prenehale že z letom 1922. Inozemski konkurenci so zopet odprta vrata na stežaj, zaloge so že davno polne, zaupanje v denar se vrača. Medtem je pa narasla draginja in s tem podraženje tudi v produkciji na ogromno stopnjo, kar je onemogočilo konkuriranje z inozemstvom.

Naša država kot agrarna zemlja, ki mora izkoristiti v splošnem interesu kar največ svoj agrarni karakter s tem, da forsira izvoz poljskih pridelkov itd., sklepa s sosednimi državami trgovske pogodbe, zahtevajoč pri tem za svoj izvoz najugodnejših predpogojev. Naravno je, da zahtevajo dotične države reciprociteto in ščitijo zlasti izvoz svojih industrijskih produktov v našo državo. V tem oziru je pač Slovenija posebno prizadeta. Agrarne produkte mora sama uvažati iz vzhodnih delov države, njena industrija pa je izpostavljena močnim konkurencom. Naši denarni zavodi so pri tej zadevi močno interesirani, in sicer kot soprosetniki te industrije (četudi le v manjši meri) in kot dajalci kredita. Že iz teh razlogov skušajo torej olajšati industriji njeno današnje težavno stanje in v mnogih slučajih imamo dokaze, da ne brez uspeha. Vsaka industrija brez izjeme, naša mlada industrija pa še posebno, potrebuje tudi v normalnih časih več let, preden preboli otroške bolezni. V naših razmerah pa moramo računati še z večjimi težavami, ker ravno v industriji primanjkuje večjih strokovnjakov, ki bi obvladovali

poleg teorije tudi prakso, in dalje, ker se mora industrija boriti z različnimi predsodki ne le svoje slovenske okolice, temveč žalibog tudi drugih merodajnih faktorjev. Le-ti poudarjajo pri vsaki priliki, da je industrija v Sloveniji popolnoma v tujih rokah. Radi tega ji odrekajo pravico do državne carinske zaščite, kreditov pri Narodni banki itd., kot to pričuje n. pr. ravno te dni članek ugledne belgrajske revije »Privredni pregled«.

— Prva usodna napaka leži v tem, da se pojmuje industrija v Sloveniji le kot nekaj večjih delniških podjetij, glede katerih bi bil eventualno tuintam ta očitek upravičen. Ogromna večina naše industrije in obrti pa tvorijo srednja podjetja: lesna, čevljarška, usnjarska, železninarska itd., ki so popolnoma v domačih rokah in od inozemstva neodvisna. Ali tudi glede takozvane »nacionalizirane« večje industrije je pač gotovo, da prav tako potrebuje državne zaščite in podpore, saj tudi ona prispeva s svojimi obrati, z zaposlitvijo tisočev in tisočev delavcev, s stotinami uradništva, s plačevanjem davkov in drugih javnih dajatev v državno blagajno. To, kar odhaja preko meje, so po veliki večini le deli dividende, tuintam tantijeme, ali ti dve postavki tvorita — kakor znano — le skromen del denarnega uspeha večine obratov.

Naši denarni zavodi store torej s tem, da se zavzemajo za industrijo, v vsakem oziru svojo dolžnost. Z interesom zasledujejo njen razvoj, žrtvujejo brez dvoma dostikrat svoje lastne interese v prid industrije, kajti njeni uspehi so v korist tudi denarnim zavodom. Eno pa je gotovo izključeno, da namreč denarni zavodi prevzamejo tudi popolno vodstvo industrijskih podjetij, ali pa, da le-ta postanejo trajno njihova last. Prvo in drugo bi ogrožalo najprimitivnejše predpogoje lastnega razvoja; v vrstah osebja denarnih zavodov ni in ne more biti n. pr. tehnično izvežbanih ravnateljev industrijskih podjetij in istotako bi se zahvalili upniki denarnih zavodov, ko bi izvedeli, da se nahaja ves njihov denar v industrijskih podjetjih. V tem oziru velja načelo, da se sme udeležiti denarni zavod pri takih podjetjih kvečjemu z denarjem svojih delničarjev, ne pa s tujim. — Spoznanje teh navedenih svetovnih običajev prodira čimdalje bolj tudi v naše kraje, kar je le pozdraviti. Kar se je zagrešilo v tem oziru v povojnih letih, je imelo pač za posledico pogin marsikatero sicer zdrave industrije. — Najbolj izdatno podporo nudijo denarni zavodi industriji s tem, da ji dovoljujejo skrajno ugodne pogoje za kredite. Da so pa današnje obrestne mere tako visoke, so krive predvsem splošne gospodarske razmere v naši državi. Kakor smo že gori omenili, zahtevajo vlagatelji nerazumno visoke obresti za vloge. Davčne obremenitve odvzemajo danes denarnim zavodom 60 do 80 odstotkov čistega dobička. Naraščajoča draginja in s tem režija reducira obrestni zaslužek denarnih zavodov na minimum. K temu pa pristopijo še druge, v javnosti premalo upoštevane okolnosti, tako n. pr. kategorična zahteva do denarnih zavodov, da zidajo za svoje obrate in uradništvo poslopja, ki donašajo pri današnjih razmerah kvečjemu 2 do 3 odstotke donosa. Negotovost denarnega trga,

pomanjkljiva denarna organizacija, sili banke, da imajo sicer nepotrebne velike rezerve v gotovini ali pa pri drugih bankah, kar povzroča zopet občutno zgubo na obrestih. In, da ne pozabimo, denarni zavodi morajo računati z občutnimi zgubami, ki jih utrpijo tudi ob najbolj previdnem gospodarstvu, vsled neštevilnih konkurzov, poravnjav itd.

Mislimo, da smo s tem podali majhno, toda pravilno sliko o medsebojnih odnošajih industrije in denarnih zavodov, predvsem bank, in ponavljamo vnovič, da je le v interesu obeh faktorjev, da so in ostanejo ti stiki vedno kar najbolj prijateljski. Temelj temu prijateljstvu pa bodi ne zgolj simpatija ali antipatija, temveč realno pojmovanje potreb obeh strank.

Pregled.

Knjige in revije

Abditus; Idejni predhodniki današnjega socializma in komunizma. (Socialno-politična knjižnica, I. zv.) Ljubljana, 1925. Zadržna založba. Str. 113; cena 30 Din. — Dobili smo novo knjižnico, to pot »socialno-politično«. Malokatera je bila tako potrebna kot ta, zato je gotovo želeli, da ne ugasne že pri prvem ali drugem zvezku, kakor že toliko drugih. Tudi uvedla se je prav dobro, kajti Abditus je solidna publicistična firma in če ostanejo tudi naslednji zvezki na isti višini, postane knjižnica lahko važno in zaslužno podjetje. V navedenem delcu nam opisuje pisatelj, kakor je povedano že v naslovu, idejne predhodnike današnjega socializma in komunizma, namreč angleškega komunista Roberta Owena, Francoze St. Simona ter njegove učence, K. Fouriera, Bucheza, Blanca in Proudhona, Nemca Rodbertusa in Weitlinga, razne agrarne socialiste (T. Spenceja, H. Georgeja itd.) ter končno miselnega predhodnika ruskega boljševizma, M. A. Bakunina. Vsi so orisani plastično ter v lepem, poljudnem slogu tako, da bo delce dobro izpolnjevalo svoj namen.

F. E.

Krek, dr. J. E.; Socializem. (Izbranih spisov III. zv.) Druga, nespremenjena izdaja. Uredil odbor društva »Dr. Jan. E. Krek«. V Ljubljani, 1925. Natisnila in založila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 616; cena 80 Din. — Krekov »Socializem« je bil že dolgo let prava redkost, kajti prva izdaja je bila razprodana v par letih, zato je bilo podobno delo gotovo nujno potrebno na našem knjižnem trgu. Ker izhajajo Krekovi izbrani spisi, je bilo torej najumestnejše, da se je delo ponatisnilo, kajti teh spisov si brez »Socializma« ne moremo misliti, da bi pa dobili slično delo v doglednem času od kake druge strani, pa menda tudi še ni niti misliti. Tudi je popolnoma pravilno, da je izšlo v taki obliki, kajti dopolnjeno do najnovejše dobe, na kakršnega so izdajatelji izprva mislili, bi izgledalo najbrže precej čudno. Vse to Krekovo delo je tako samosvoje in iz enega kova, da bi ga mogel do-

polniti pač samo Krek sam, ki bi v tem slučaju gotovo tudi prav bistveno preuredil vsa ona poglavja, kjer govori o socialnem gibanju ter njegovih nositeljih v zadnji četrtini preteklega stoletja. Nedvomno pa tudi takega dodatka do najnovejše dobe prav nujno potrebujemo, zato bomo Krekovim prijateljem in učencem le hvaležni, če obljubo, ki jo napovedujejo v predgovoru te druge izdaje, tudi čim prej izpolnijo. Toda, začeti ne smejo z l. 1900., kakor objavljajo, temveč morajo seči vsaj še dve do tri desetletja nazaj, to je v dobo, ko so se začele oblikovati in nastopati različne socialistične stranke, kajti ravno ta del Krekovega »Socializma« je za današnjo dobo najbolj pomanjkljiv, ker ga ni pisal Krek-znanstvenik, temveč Krek-politik in propagator.

S tem pa seveda nikakor ni rečeno, da je Krekov »Socializem« danes zgolj še zgodovinske važnosti. Ne, tudi danes ga mora vzeti zopet in zopet v roko vsakdo, ki hoče umevati današnjo dobo in njene težnje, kajti delo je še vedno naravnost fundamentalnega pomena. Ne glede na to, da smo dobili pozneje še Ušeničnikovo »Sociologijo«, nam pove vendarle tudi Krekov »prvi razdelek« (Družnost in družba) še vedno mnogo važnega in zanimivega iz njegovega sociološkega nazora, njegov »drugi razdelek« (Zgodovina socializma) je pa po svojem ogromnem bogastvu gradiva, pregledu, razvrstitvi snovi in plastičnosti slikanja trajne vrednosti tako za verziranega izobraženca, kakor tudi za najširše mase, kajti tako prepričevalno, nazorno in poljudno kakor Krek, je znal le malokdo razlagati tudi najtežja znanstvena vprašanja. Druga stran, radi katere je Krekov »Socializem« še danes nezmanjšane praktične vrednosti, je pa ta, da nam podaja točno sliko vse ideologije in razvoja krščansko-socialnega gibanja, ki se ga sicer zgodovinarji socializma navadno kar izogonejo, čeprav postaja tudi to polagoma že svetovni faktor in stoje tudi za njim že milijoni.

Pričakovati je torej, da bo našel ponatis v naši javnosti prav tako zanimanje, kakor prva izdaja pred četrto stoletjem. F. E.



Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana Dunajska cesta št. 35.

Leta 1767 ustanov. **zvonarna** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesejnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Ugodni pogoji. Zahtevajte cenik.



Cvetličarna „Nizza“

Ljubljana, Prešernova 30

Dnevno sveže cvetje
na drobno in debelo

Sprejema naročila na šopke,
vence in aranžmaje

Fani Hvala

Zaloga pohištva

Ivan Dogan, Ljubljana

Dunajska c. 17 (Medijatova hiša)

priporoča svojo zalogo pohištva, kakor:
spalne sobe, jedilnice, kuhinjske
oprave in drugo po konkurenčnih cenah.
V zalogi so tudi vedno: žimnice (mo-
droci), žičnice, divani in vsi drugi v
tapetniško stroko spadajoči predmeti.
Deske za rezlanje.

Oblasčveni koncesijonirani zovod

„PANA“

v Ljubljani, Poljanska cesta 12,

ima **sredstvo**, s katerim se odpravi
pod **garancijo** najslej lekom tedna vse
ščurke, miši in podgane iz kuhinje, sobe,
shrambe, kleti, skladišč, hleva, skednja,
s polja itd. In to brez vsake nadležnosti
in brez vseh posledic. — Naročila se
sprejema osebno in pismeno.

Uzajemna zavarovalnica

v Ljubljani, Dunajska c. 17

je edini slovenski zavarovalni zavod,
ki zavaruje proti požarnim škodam, po-
slopja, premičnine in poljske pridelke
ter zvonove proti razpokam. Sprejema živ-
ljenska zavarovanja v vseh kombinacijah.

Tvrdba

Ložar & Bizjak

Ljubljana, Sv. Petra cesta 20

priporoča častiti duhovščini prvovrstni
ateljé za izdelavo duhovniških oblek
bodisi talarjev kakor tudi drugih oblek.
V zalogi imava tudi vsakovrstne ovrat-
nike, šmisete itd.

Najstarejša sedlarska in jermenarska
delavnica, ustanovljena leta 1885.,

JOSIP KÖHLER

Ljubljana, Dunajska cesta št. 19,

priporoča razen izgotovljenih konjskih
oprem, tudi popolne opreme za pse in
dresuro psov. Izdeluje tudi razne kovčke,
ženske ročne torbice, nogometne žoge
i. t. d. — Popravila se izvršujejo točno.
Cene solidne.

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(V lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“.)

Ljubljana, Miklošičeva cesta 10.

Telefon 470 in 57.

Podružnice: Bled, Celje, Djakovo, Maribor, Novi Sad, Sarajevo, Sombor, Split in Šibenik.

Račun poštino-čerkovnega zavoda za Slovenijo št. 11.945, za Hrvatsko št. 39.080.

Daje irgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, daje v najem jeblene shrambe za vrednote, kupuje in prodaja tudi tuje valute in devize, sprejema vloge na tekoči račun in na vložne knjižice ter oskrbuje vse bančne transakcije pod najugodnejšimi pogoji. — Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. - Vloge nad 125.000.000 Din.

Pisalni stroji na obroke!

The Rex Co.

Telefon 268. Ljubljana. Gradšče 10.

Ustanovljeno 1852.

TEOD. KORN, Ljubljana

Poljanska cesta št. 8

(prej Henrik Korn).

Krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. --- Instalacija vodovodov. --- Naprava strelovodov. --- Kopališke in klosetne naprave. --- Izdelovanje posod iz pločevine za firnež, barvo, lak in med vsake velikosti, kakor tudi posod (škafle) za konzerve.

Karol Polak
delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v posebnem lokalu v tovarni.

Zadružno podjetje!

Nova založba

P. Z. Z. O. Z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu
(v nunskem poslopju pri Zvezdi)

ima naprodaj vse pisarniške potrebščine za dom in šolo ter vsakovrstne knjige v bogatem izboru.



Bronaste zvonove
ulivamo najceneje in z dobavnim
rokom od dveh do petih mesecev.
Stalna razstava v Št. Vidu.
ZVONARNA IN LIVARNA
ŠT. VID nad Ljubljano.

Mesna hranilnica ljubljanska (gradska štedionica) v Ljubljani.

STANJE VLOZENEGA DENARJA preko
125 milijonov dinarjev ali 500 milijonov
kron.

SPREJEMA VLOGE na hranilne knjižice
in tekoči račun proti najugodnejšemu
obrestovanju.

ZLASTI PLAČUJE za vloge proti dogo-
vorjeni odpovedi v tekočem računu naj-
višje mogoče obresti.

JAMSTVO za vse vloge in obresti, tudi
tekočega računa, je večje kakor kjerkoli

drugod, ker jamči zanje poleg lastnega
hranilničnega premoženja še

mesto Ljubljana

z vsem premoženjem in davčno močjo.
Ravno radi tega nalagajo pri njej tudi
sodišča denar mladostnih, župni uradi
cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje pri-
hranke največ v naši hranilnici, ker je
denar popolnoma varen.

Trgovina z oblačilnimi
telovadnimi potrebščinami
ter modni salon
za gospe

Peter Capuder
Ljubljana
Dalmatinova ulica

Anton Kobi

lesna industrija in eksportna trgovina.

Centralna pisarna: Ljubljana, Lžanska cesta 22.

Lastne parne žage in skladišča:

Borovnica, Podpeč in Begunje.

Tovarna zabojev po naročilu.

Opekarna apnenca, umetni mlin.

Prva hranilska tovarna upognjenega po-
hištva iz masivnega impregniranega lesa.

Zahtevajte katalog in cenik.

Telefon 540. Telegrami: ROBI, Ljubljana.

Vsem,

ki hočejo dobro kavo piti,
priporočamo izvrstno našo
pravo domačo Kolinsko
cikorijo.

Tvornica pohištva

Andrej Kregar

Št. Vid nad Ljubljano

se priporoča

za izvršitev stavbnih in pohištvenih
del. Velika zaloga spalnic, jedilnic in
pisarniških oprav.

Postrežba točna. — Delo
solidno. — Cene zmerne.

Slavnemu občinstvu se priporoča trdka

Franc Cerar družba z o. z.

Tovarna slamnikov in klobukov
v Domžalah, Stob 50.

Zaloga v Celju, Gosposka ulica 4.

Popravila se sprejemajo vsako
sredo pri Kovačević & Tršan, Ljub-
ljana, Prešernova ulica št. 5.

IVAN GAJŠEK

Ljubljana, Sv. Petra c. 2 in 29.

Zaloga papirja in razglednic.
Vse potrebščine za sole in ura-
de. Velika zaloga trgovskih in
odjemalnih knjig, blokov ter
vstopnic. Založba šolskih zvez-
kov „Tabor“. Na debelo in
drobno. Lastna knjigoveznica.